

Коваль-Цепова Анна Володимирівна

Особливості художньої експозиції дитячих творчих робіт у дизайні інтер'єру спеціалізованих закладів для дітей

У статті розглядаються особливості експозиції дитячих творчих робіт в інтер'єрах спеціалізованих закладів для дітей, які потребують соціальної реабілітації. Важливим аспектом реабілітації є формування виставкової експозиції з урахуванням композиційної цілісності архітектурного простору. Аналізується вплив виставкової діяльності на психічний розвиток дітей, які там проживають.

Ключові слова: виставкова діяльність, експозиція, дитячі творчі роботи, архітектурний простір, композиційна цілісність.

Коваль-Цепова А.В.

Особенности художественной экспозиции детских творческих работ в дизайне интерьера специализированных учреждений для детей

В статье рассматриваются особенности экспозиции детских творческих работ в интерьерах специализированных учреждений для детей, нуждающихся в социальной реабилитации. Важным аспектом реабилитации является формирование выставочной экспозиции с учетом композиционной целостности архитектурного пространства. Анализируется влияние выставочной деятельности на психическое развитие детей, которые там проживают.

Ключевые слова: выставочная деятельность, экспозиция, детские творческие работы, архитектурное пространство, композиционная целостность.

Anna Koval-Tsepova

Art Exposition Particularities of Children's Creative Works in Interior Design of Specialized Institutions for Children

The given article examines particularities of the exposition children's creative works in interiors of specialized institutions for children who require social rehabilitation. An important rehabilitation aspect is formation of the exhibition exposition taking into account composite integrity of architectural space. It is analysed the influence exhibition activity on the mental health of children who live there.

Key words: exhibition activity, exposition, children's creative works, architectural space, composite integrity.

Метою даної статті є визначення експозицій дитячих творчих робіт як елементів дизайну інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, які потребують соціальної реабілітації. Виокремлюється можливість дослідження експозиції творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів як композиційної складової в дизайні інтер'єру і вагоме значення показника виховного потенціалу, що передбачено такого роду проектами та виставковою діяльністю у межах інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей.

Організація та проведення виставкової діяльності творчих робіт вихованців на території та в інтер'єрах спеціалізованих закладів для

дітей, які потребують соціальної реабілітації, є профорієнтаційним засобом впливу на психічний розвиток дітей, які там проживають. Дослідження деяких видів декоративного мистецтва, що наразі є актуальними для використання у процесі соціальної адаптації вихованців спеціалізованих закладів України, дає уявлення про різнобічний творчий потенціал даної соціальної групи населення.

Важливими завданнями системи соціально-го захисту є адаптація, подолання агресії та насилля у дітей вулиці, адже високі показники кількості дітей, які з різних причин залишились без батьківської опіки, додають актуальності цій проблемі. Економічна ситуація, що скла-

лася на сьогодні в країні, загострює проблему та призводить до обмеження можливостей культурного дозвілля у молодшого покоління.

Важливим аспектом у вихованні дітей є просторове середовище. Тому необхідними є дослідження особливостей архітектурних просторів у спеціалізованих закладах для неповнолітніх, які потребують соціальної адаптації. Такі теоретичні та практичні роботи мають бути спрямовані на покращення житлових умов дітей, які виховуються поза родиною. Важливе науково-практичне значення мають дослідження та проектно-творчі роботи з питань архітектури навчальних закладів, з проектування та вдосконалення роботи закладів щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, І.В. Кабанова, В.В. Куцевича, Ф.Д. Мубаракшиної. Архітектурній організації дитячого рекреаційного середовища присвячені роботи Н.Я. Крижановської, Л.А. Солодилової, О.В. Петровської.

Наукові дослідження щодо цієї проблематики в Україні почали проводитися з середини 90-х років. В.В. Куцевич досліджував питання архітектурно-просторових рішень закладів соціальної підтримки неповнолітніх, які вивчалися в КиївЗНДІЕПі під керівництвом Л.М. Ковальського [6].

Ф.Д. Мубаракшина під час проектно-дослідницької роботи над дисертаційним дослідженням у Казанському державному архітектурно-будівельному університеті визначила принципи архітектурного формування дитячих будинків сімейного типу та узагальнила функціональні особливості приміщень для трудової діяльності у даних установах [7].

Дослідження Л.А. Солодилової стосувалися економічної складової архітектурних проектів різної функціональної спрямованості та ґрунтувалися на загально визначеній системі оцінки економічної ефективності інвестицій. Були встановлені чинники впливу на економічну ефективність проектів і розглядалися питання ціноутворення проектною та будівельною продукцією, а також окремих конструктивних рішень. Вивчено питання історичного розвитку житлових комплексів і будинків-комун в Росії та за кордоном, а також формування громадських центрів в системі громадського обслуговування [8].

А.О. Ахаїмовою зроблено обґрунтування науково-методичних основ проектування та будівництва сучасних соціально-реабілітаційних центрів для безпритульних неповнолітніх, а також визначено принципи архітектурно-планувальних рішень у таких закладах. Проаналізовано переваги так званого «гнучкого» середо-

вища з використанням засобів трансформації простору та більш ефективного використання матеріально-технічної бази закладів. Надано важливі рекомендації щодо облаштування прилеглої ділянки соціально-реабілітаційних центрів для безпритульних неповнолітніх і наявності зручних зв'язків між групами приміщень та елементами генплану [1].

Важливими є теоретичні та практичні дослідження педагога-гуманіста Януша Корчака стосовно формування комфортного простору для зростання вихованців дитячих будинків. Велику увагу він приділяє дослідженню найдрібніших деталей інтер'єру інтернату [5, 187]. Визначено як небезпечні занадто «відкриті та великі» рекреаційні зони та зони для тихого відпочинку, натомість запропоновано використання невеликих кімнат для сну з урахуванням санітарних зон у безпосередній близькості до них. Важливим аспектом визначено правильність трактування архітектурного простору для директора — керівника закладу, оскільки ця ключова фігура не повинна бути повністю відокремлена кабінетом від функціонування і життєдіяльності закладу. Керівник стає вихователем, коли має змогу керувати процесом, споглядаючи його з середини, та бути частиною всього організму закладу. Так, ці дослідження мають величезну практичну цінність, бо не обмежуються суто педагогічними, архітектурними чи економічними аспектами.

Зазначені роботи опосередковано стосуються питання використання художньої експозиції дитячих творчих робіт у дизайні інтер'єру спеціалізованих закладів для дітей. Проте вони допомагають узагальнити попередній досвід та визначити основні аспекти подальшої роботи, адже конкретні прийоми в дизайні інтер'єру спеціалізованих закладів для дітей базуються на дослідженні багатьох складових створення позитивного впливу на виховання світогляду дитини.

У ході практичних досліджень нам часто доводилось спілкуватись із керівниками та директорами закладів соціального захисту дітей, які навіть іноді жили у своїх кабінетах, настільки вболівали за вихованців, при цьому їхні кабінети були ізольовані від основної, «дитячої» частини закладу. Така парадоксальна ситуація зумовлена переважно типом споруди та архітектурно-планувальною організацією простору, адже можливості інтер'єрних рішень залежно від типу споруди у даних закладах принципово відрізняються. Якщо експлуатація приміщень відбувається у спеціально збудованих спорудах, дизайн інтер'єрів має більш виразний та динамічний характер, архітектурно-планувальні

рішення тут є основою для подальшого декорування. На противагу цьому дуже обмежені можливості у пристосованих вже існуючих будівлях, де функцію вибірково-фрагментарного декорування виконує дизайн інтер'єрів, основне завдання якого тут — зменшення недоліків у планувальних рішеннях, але не повне їх усунення [4, 8].

Потрібно зазначити, що у нашій країні використання другого, «обмеженого» типу приміщень зустрічається набагато частіше, ніж спеціально збудованих споруд для спеціалізованих дитячих закладів. Тому доцільно постійно вдосконалювати та шукати нові просторові рішення та підходи до роботи з такими інтер'єрами. Важливо надати нового та унікального значення буденним речам, які в свою чергу є невід'ємною та важливою складовою життя мешканців даних закладів.

Художня експозиція творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів для дітей, які там проживають, має важливу психологічну складову. Завдяки тематичним, сезонним та святковим експозиціям можна змінювати не лише акценти та композиційні домінуючі, але й загальну атмосферу архітектурного простору закладу соціального захисту дітей. Потрібно враховувати, що експозиції можуть бути постійними або тимчасовими.

Важливо також враховувати такі аспекти постійних та змінних художніх експозицій творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів для дітей, як: архітектурна складова приміщення з експозицією (стіни, стеля, підлога, віконні та дверні отвори), меблі, обладнання, освітлення, текстиль та окремі деталі (аксесуари) дизайну інтер'єру. Колір поверхонь стін в зоні художньої експозиції творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів для дітей має бути гармонійних кольорових сполучень переважно світлих відтінків для постійних експозицій. Не повинно бути кольорових сполучень, що можуть викликати нервові збудження та роздратування мешканців закладів. Для змінних художніх експозицій (сезонних, короткотермінових) можна передбачити окремі фрагменти стіни більш насичених кольорів на фоні загального нюансного сполучення.

Віконні та дверні отвори можливо також задіяти в загальній художній експозиції творчих робіт. Доречно використання деяких творів декоративно-ужиткового мистецтва із застосуванням підвісів на фоні скляної поверхні вікон з природним пейзажем. Дверні отвори також можуть бути доцільно використані. Можливо сформувати окремі тематичні або кольорові групи робіт в зоні дверних отворів та арок. По-

зитивним буде використання творів експозиції як декоративних елементів, що візуально зменшують масштаб приміщення та наближають його до образу дитячого закладу. Ефектним продовженням експозиції творів пластичних та цікавих форм на підвісах є зони архітектурних отворів. Такий прийом дає можливість залучити кілька груп приміщень у складний об'ємний композиційний простір або зонувати їх за потреби.

Фактура поверхонь та матеріали стін, стелі та підлоги повинні бути узгоджені з вимогами пожежної безпеки та відповідати санітарно-гігієнічним нормам. Якісне та продумане освітлення відіграє важливу роль у забезпеченні оптимального зорового сприйняття художньої експозиції творчих робіт у спеціалізованих закладах для дітей. Різні групи освітлення, які можна спрямувати на конкретні експонати виставки, є необхідними складовими для сучасних професійних виставкових експозицій. Переважна більшість світильників, розташованих на стелі, має функцію мобільного переміщення точок освітлення (завдяки спеціальним штангам-кронштейнам). На підлозі або стінах часто розміщують більш стаціонарні світлові модулі, які можуть змінювати тільки кут освітлення. Завдяки передбаченому універсальному розташуванню таких груп освітлення будь-яка художня експозиція творчих дитячих робіт буде сприйматися як композиційний акцент в дизайні інтер'єру спеціалізованого закладу для дітей.

Обладнання та меблі у дизайні інтер'єрів дитячих спеціалізованих закладів відіграють також важливу функціональну та декоративну роль. Гармонійно вписані в загальний колорит інтер'єру яскраві стільці або пуфи можуть відігравати роль композиційних акцентів. Колір, висота та форма огорожувальних поверхонь також відіграють важливу роль у визначенні траєкторії руху в інтер'єрах спеціалізованих закладів. Дуже зручними у використанні для тимчасових, а інколи і постійних експозицій є мобільні перегородки для творчих робіт. Вони зручні для монтажу та можуть змінювати конфігурацію форми залежно від завдання експозиції.

Отже, тільки продумане та композиційно узгоджене просторове середовище художньої експозиції творчих робіт вихованців дитячих закладів має шанс стати композиційним акцентом інтер'єру. Кольорові локації, виставкове устаткування, навіть елементи оформлення самих творчих робіт мають важливе значення для загального концептуального сприйняття експозиції загалом. Потрібно використовувати

сучасний досвід галерейної професійної експозиції у зменшеній за розміром, але не за значенням моделі.

Питання матеріальної підтримки таких заходів не є гострою проблемою, адже останнім часом активізувалися вітчизняні та міжнародні благодійні організації, надається державна підтримка тощо. Натомість недостатньо представлені фахові рекомендації та положення з питань архітектури та дизайну інтер'єрів закладів соціального захисту дітей, які допомогли б втілити творчі задуми педагогічно спрямованим працівникам таких закладів.

Для дитячих закладів поширеним є використання різних видів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. Так, серед основних видів пластичного мистецтва найпопулярнішими є дитячі творчі пошуки у живописі, адже цей вид творчості дає цілу низку можливостей для подолання внутрішньої агресії, а психологічні особливості сприйняття кольору сприяють дослідженням психологів-вихователів, спрямованим на подолання та нейтралізацію найбільш вразливих психологічних аспектів кожного вихованця, розвиток творчої особистості. Графічні композиції мешканців даних закладів теж, безперечно, заслуговують на детальний аналіз і сприяють вивченню внутрішнього світу дітей, адже творчі роботи — це пряме відображення внутрішнього та емоційного стану, складних психологічних процесів тощо.

Варто зазначити, що творчі пошуки вихованців закладів соціального захисту дітей у деяких видах декоративно-ужиткового мистецтва є неможливими через складність технологічного процесу, відсутність необхідного обладнання та спеціалізованих приміщень [3, 38]. Художня кераміка, текстиль, художнє скло та метал залишаються специфічними та недосяжними видами декоративно-ужиткового мистецтва для творчих занять у більшості закладів соціального захисту дітей України.

Водночас є багато цікавих, економічно вигідних та доволі простих в освоєнні та підготовці матеріальної бази різновидів декоративного мистецтва, як-от: оригамі та паперова пластика, ошибана, або пресована флористика, мала пластика, або скульптурні композиції, виготовлені із солоного тіста, лозоплетіння та робота з флористичним матеріалом, писанкарство, витинанки тощо. Можливість виконання творчих робіт у вищезазначених техніках декоративного мистецтва відіграє дуже важливу роль у становленні дитини як особистості [2, 11]. Адже це сприяє вивченню культурної спадщини Батьківщини та народної творчості, ознайомленню

з історичними маловідомими аспектами. Позитивно, коли творчі напрацювання мають подальший розвиток і знаходять відповідальний етап завершення та оформлення в експозиції та виставковій діяльності, до процесів якої долучаються безпосередньо і вихованці закладів соціального захисту дітей. Отже, обов'язково має бути продумане та відведене місце для експонування творів різних видів мистецтва.

Також слід враховувати та різнобічно використовувати властивості шрифтових композицій у формуванні художньої експозиції творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів для дітей. Адже текст і шрифт можна використовувати не тільки як інформативний знак, але й як декоративний елемент дизайну інтер'єру дитячого закладу.

Високий показник виховного потенціалу закладено у таких заходах. Так, діти долучаються спочатку до творчості, а потім беруть участь у підготовці експозиції, маючи змогу постійно змінювати та поновлювати її. Важливо ще на етапі формування концептуального вирішення дизайну інтер'єру закладів соціального захисту дітей правильно врахувати особливості штучного освітлення для різного роду експонатів та тематичних складових експозиції дитячих творів.

Експозиція творчих робіт вихованців спеціалізованих закладів повинна бути логічним продовженням або композиційним акцентом архітектурного простору конкретного приміщення. Важливо при всій багатогранності та унікальності окремих експонатів створювати загалом органічну та цілісну експозицію, що виконуватиме цілу низку функцій, важливою серед яких є суто декоративна. Встановлено, що завдяки вдало розставленим просторовим акцентам, унікальним авторським прийомам та гармонійним кольоровим сполученням можливо досягти максимальної художньої виразності предметів інтер'єру, що виконують суто утилітарну функцію.

Розмір, колір, фактура, форма фонові частини можуть посилити та змінити візуальне сприйняття одного й того самого предмета. Тож потрібно враховувати величину, колір основи та самого графічного знака, особливості графічного сприйняття шрифту для використання у повсякденних повідомленнях та шрифтових композиціях. Можливо наділити особливими функціями та значенням у житті мешканців даних установ дуже прості та зрозумілі, але візуально виразні предмети. Всі засоби та прийоми дизайну інтер'єру повинні бути адаптовані до дітей за віковими показниками, статевою приналежністю та творчими здібностями.

Важливо враховувати, що у більшості дітей спеціалізованих закладів дуже складна внутрішня психологічна ситуація, що зумовлює здійснення винятково вивіреної та доцільної роботи, спрямованої на подолання девіантної поведінки, важкого психічного та емоційного стану. Саме тому проведення тематичних, святкових, сезонних та інших експозицій творчих здобутків вихованців, що потребують соціальної реабілітації, сприяє всебічному розвитку дітей та виконує профорієнтаційну функцію.

Визначено, що позитивним є факт творчої співпраці дітей та персоналу спеціалізованих закладів на різних етапах підготовки такого роду заходів та виставкової діяльності творчих робіт. Адже вони долучаються спочатку до творчого процесу, пізнають нові для них види мистецтва, знайомляться та вивчають більш детально особливості роботи, техніки, матеріали. Важливим для формування стійкого психологічного стану у вихованців спеціалізованих закладів та їхньої подальшої соціальної адаптації є етап відбору виставкових робіт, залучення безпосередньо дітей до всіх етапів складного

процесу виставкової діяльності та підготовки експозиції власних творчих робіт зокрема.

У теоретичних дослідженнях питання дизайну інтер'єрів спеціалізованих закладів для неповнолітніх, функціонально-планувальних рішень та принципів організації предметно-просторового середовища закладів розглядалися фрагментарно. Більшість сучасних вітчизняних публікацій, присвячених «дитячим інтер'єрам», стосуються суміжних тем: архітектурних принципів планування, проектування та будівництва дошкільних, шкільних та позашкільних закладів, закладів з традиційними формами піклування про самотніх дітей. Найбільш ґрунтовними є дослідження психологічних, соціальних та правових аспектів життєдіяльності дітей. Саме тому необхідно продовжувати дослідження маловивчених питань з даної теми, зокрема: особливості експозиції дитячих творчих робіт в інтер'єрах спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації, та формування художньої виставкової експозиції як композиційної складової архітектурно-просторового рішення.

ДЖЕРЕЛА

1. Ахаїмова А.О. Принципи архітектурно-планувальних рішень соціально-реабілітаційних центрів (для безпритульних дітей та підлітків) : дис. ... канд. арх. : 18.00.02 / А.О. Ахаїмова. — К., 2005. — 246 с.
2. Барановська І.Г. Виховний потенціал мистецьких дисциплін / І.Г. Барановська // Теорія і практика матеріально-художньої культури: Зб. матеріалів. X наук. конф. — Х. : ХДАДМ, 2008. — С. 10–13.
3. Коваль-Цєпова А.В. Декоративне мистецтво в дизайні інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації / А.В. Коваль-Цєпова // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. — Х. : ХДАДМ, 2010. — С. 34–46.
4. Коваль-Цєпова А.В. До питання єдності людини та природи у середовищі дитячих спеціалізованих закладів / А.В. Коваль-Цєпова // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2016» (30.12.2016). — Варшава : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. — С. 6–9.
5. Корчак Я. Как любить ребенка / Я. Корчак // Книга о воспитании: перевод с польского. — М. : Политиздат, 1990. — 493 с.
6. Куцевич В.В. Предложения по архитектурно-планировочным решениям приютов для несовершеннолетних / В.В. Куцевич, Б.Н. Губов, Л.А. Филатова и др. — К. : КиевЗНИИЭП, 1999. — 69 с.
7. Мубаракшина Ф.Д. Принципы архитектурного формирования детских домов семейного типа с помещениями для трудовой деятельности : автореф. дис. ... канд. архитектуры : 18.00.02 / Ф.Д. Мубаракшина ; Моск. архит. ин-т. — М., 1997. — 24 с.
8. Солодилова Л.А. Многофункциональный жилой комплекс : учеб. пособ. для студ., обучающихся по направлению 270100 «Строительство» / Л.А. Солодилова, Г.А. Трухачева ; под общ. ред. Л.А. Солодиловой. — М. : Изд-во Ассоциации строительных вузов, 2009. — 147 с.

Рис. 1. Варіант експозиції дитячих творчих робіт різного формату, оформлених в багет різних кольорів, що створює цілісний композиційний акцент в інтер'єрі

Рис. 2. Використання нетрадиційного оформлення у виставковій діяльності дитячих творчих робіт в інтер'єрах спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації

Рис. 3. Тимчасова виставка дитячих робіт, об'єднаних кольоровим паспорту та окремою площиною на стіні з рельєфним обрамленням

Рис. 4. Тематична експозиція дитячих робіт з використанням активного за кольором фрагменту стінової панелі